

Oponentský posudek disertační práce Martina Ježka, Ke středověkému osídlení východních Čech, FFUK v Praze 2006, 192 stran textu, 4 mapové přílohy.

Mgr. Martin Ježek ve své disertaci zpracoval téma, které zaměřeno na východočeský region, slibuje revizi a rozšíření toho badatelství archeologie středověku, které se v mnohadisciplinárním medievistickém záběru orientuje na dějiny osídlení při sledování tématu města a venkova. Je nesporně důležité, že se v úvodu a v první vstupní kapitole věnuje rekapitulaci nikoliv bádání, jak bývá zvykem, ale badatelských problémů. Nešetří kritikou a je to na místě. Zahledenost archeologie do sebe (jako i v jiných případech) způsobila rozmlžení pojmu město a zúžení jeho výkladu pouze na vyhodnocování formálních a materiálních výseků městské kultury. Návrhy na lepší orientaci ovšem celkem logicky dokazují, že východisek není nepřeborné množství a že nefigurují v homogenní struktuře. Je diskutabilní, jestliže M. Ježek konstatuje, že nové městské sídelní formy naše historická literatura dokumentuje příkladem Starého Města pražského, protože jsou zde vyhlášené románské domy, zatímco městská centra se mají vyznačovat především společenskými principy, „které potlačovaly roli personálních výhod“. Je zřejmé, že v této formulaci autor navazuje na historiografické klišé, že městský vzduch osvobozuje. Jde o princip, který se do historické literatury dostal z německého bádání, které při sledování tohoto problému staví na známé freiburské listině z roku 1120. V ní se mluví o tom, že ten, kdo žije v městě rok a den a žádná vrchnost se po něm nepídila jako po poddaném, je svobodný. Během doby ale tato konstatace získala v literatuře roli motta kapitoly, v níž se dokazuje, jak město všestranně uvolnilo tuhé vazby raně středověké společnosti. Je třeba ale připojit, že toto uvolnění muselo být dlouho ve špičkách společnosti přijímáno s velkou nevolí. Proto se k heslu o svobodném vzduchu často připomíná trpké konstatování aristokrata Guiberta z Nogentu ze začátku 12. století: „Communia autem novum ac pessimum nomen.“ To, co tedy bylo naším městem 13. století, je odrazem jevu, který se celé 12. století v říši emancipoval a vyvíjel, možná především právně. Proto velmi oprávněně M. Ježek připomíná, že opustit rovinu právní definice středověkého města není přípustné. Jestliže ale existovala ve špičkách společnosti nedůvěra vůči městům, a města do ní přesto razantně vstoupila, je třeba uvést sílu, která to umožnila, a tou byl nesporně panovník. Vše ostatní, totiž jakou úlohu města hrála v oblasti obchodu, řemesla, distribuce, organizace osídlení atd., je nesporně primární pro pochopení užitečnosti a efektivnosti města, ale sekundární při odpovědi na otázku cui prodest. Jenom na okraj si připomeňme, že vlastně nevíme, jak široce deviza o osvobozující roli města platila v našich podmínkách.

Na jisté půdě se autor disertace ocitá, když vstupuje do oblasti archeologických zjištění, která lze konfrontovat s výpovědí historických pramenů. Pozoruhodných srovnání zde dosahuje podle principu, že tato srovnání jsou k dispozici, jestliže se nalezne člověk, který je schopen jich použít. Zajímavé jsou úvahy o návaznosti panovníckých založení na starší správní centra (v Čechách), o nezávaznosti zlistinění lokačních aktivit 13. století a o obecném deficitu zakládacích dokumentů, které zřejmě zdaleka ne vždycky existovaly. Ježkova sumarizace dále zdůrazňuje význam archeologického studia lokací provedených na zeleném drnu, které v minulých desetiletích přinesly velmi závažné zjištění, že řada měst byla založena tak velkoryse, že se dlouhou dobu po jejich založení nedařilo zastavět prostor, který byl k dispozici. Jiné důležité zjištění vyplývá ze sledování vývoje parcelace, při němž jsou městské parcely u náměstí zřídka věnovány chrámové stavbě a když, jde o stavbu předlokační. Podobě lze uvažovat i o mendikantských domech budovaných v začátcích měst. Úvahy M. Ježka o vztahu těchto domů k problematickým městským půdorysům, jako v Mostě, jsou jistě oprávněné. Za nesprávnou formulaci považují charakteristiku případu dominikánů v Českých Budějovicích, kteří měli být až dodatečně zapojeni do vyměřeného schématu města. Západní průčelí kostela ale svědčí o tom, že se již v době jeho vzniku počítalo s jeho začleněním do

